

zemím. Teprve poté, kdy jsou chrámy vystavěny, dochází ke změně náboženských představ, nikoliv obráceně (251).

V desáté kapitole (*Der Verfall der altrömischen Religion*) se setkáváme opět s některými prvky, známými z předchozího výkladu, jako s rozdělením víry vzdělanců a víry mas, s využíváním věšeb pro politiku, apod. Nově přistupují některé nové formy těchto jevů, jako zneužívání procesů s Vestálkami k politickým cílům. Pozornosti zasluží výklad okolností, které vedly ke synkretismu představ. Svě výklady L. rozvádí na příkladě Délu, kde tamní Italikové vytvářejí podle řeckého vzoru kultovní sdružení, v jehož čele však stojí podle vzoru italských institucí magistri.

Značný význam mělo to, že se od 1. stol. př. n. l. Římané zasvěcují do samothráckých mysterií, protože zasvěcení odstraňovalo stavovské rozdíly tím, že rozdělovalo lidi novým způsobem, totiž zasvěcené a nezasvěcené. To máme dosvědčeno z nápisů, kde se vedle sebe objevují senátoři i propuštěnci jako sobě rovní zasvěcení (274). Pro Itálii té doby je typické, že stát proti některým sdružením zakročuje, ale že tato opatření nepronikají do literatury.

Po výkladu o době Augustově a o náboženství I.—II. stol. následuje výklad o rozpadu římského náboženství (XIV. kap. *Die Auflösung der römischen Religion*). L. si zde všímá nejen pronikání nových kultů, apod., ale chce i zjistit náboženskou víru té doby. Rozebírá *Feriale Duranum* (vojenský kalendář nalezený v Dura-Europos) a zjišťuje, že se v něm objevují jen předepsané svátky, které s náboženstvím jednotlivých vojáků nemají nic společného. O některých aspektech, týkajících se rozpadu římského náboženství, jsme hovořili už při rozboru třetí kapitoly.

K vlastnímu textu jsou připojeny tři dodatky (1. Opfer und Gebet, 2. Die römischen Priester-schaften, 3. Die Argeerfrage), z nichž první dva mají usnadnit studium některých otázek vlastního textu. Dále, podobně jako u Wissowy, je i zde připojen seznam římských chrámů a věcný rejstřík, někdy až příliš stručný, např. v něm není heslo Indigitamenta. Za seznamem nové vyložených míst ant. textu a nápisů je příloha římský kalendář svátků, rozšířená proti Wissowovi o *Feriale Duranum*. Obrazový materiál přináší ne zcela běžná zobrazení, takže je cenným obohacením knihy.

Ukázali jsme na některé nové aspekty Latteho příručky. Její předností je to, že vychází z konkrétního materiálu a že důsledně uplatňuje historické stanovisko. Přitom je cenné i to, že autor přihlíží ke společenským poměrům, zvláště k úloze mas. Jistě by bylo možno leckde žádat více, např. zmínku o otrocích při Aeskulapově kultu v Římě (227) nebo větší společenské sepětí při výkladu o Concordia — homonoia, jinde by bylo možno rozšířit údaje, např. výklad, týkající se slavnosti equus October (str. 120) o catervu z Mauretánské Caesareje (*August. Doctr. Christ.* 4, 24, 53, srov. *M. D. Madden, The Pagan Divinities* 117) nebo zprávu o smrti Velkého Pana poukazem na článek *H. Haakha, Der große Pan ist tot (Das Altertum* 4, 1958, 105—110), kde se vysvětluje vznik tohoto výkřiku ze zvolání nad smrtí Adonida (*Thamus Panmegas tethnéke*) apod. Český čtenář tu najde odkaz jen na práci O. Jirániho *Pater patratu*, jež však autorovi nebyla dostupná. Stojí snad za zmínku, že Latte vykládá výraz *pater patratu* jako „was nur einen gemachten Vater im Gegensatz zu einem natürlichen bedeuten kann“ (121) (o tomto starším výkladu Jiráni 324) a že se tedy blíží k Jiráni, který ve výrazu viděl zesílený obrat typu *rex regum*. Do knihy se vloudilo několik málo tiskových chyb, jež si čtenář snadno oprávi: str. 31 CIL 10251, doplň V; str. 414 *Die Argeerfrage*, str. 442 *Equus October* S. 110 čti 120.

Latteho kniha zůstane na dlouhou dobu hledanou příručkou a bude zejména cenná pro ty badatele, kteří dávají přednost historickému, konkrétnímu bádání před spekulacemi a fantasiemi.

Radislav Hošek

Dve vizantijské chroniky X. věku. Izdatelstvo vostočnoj literatury, Moskva 1959, stran 263.

Pěčí Akademie věd SSSR se nám v ruském překladu dostávají do rukou díla dvou byzantských kronikářů první poloviny X. století. První část knihy (str. 7—140) tvoří dílo anonymního autora,

kteří je tu označováno jako „Psamathijská kronika“. Kronika byla objevena teprve ve druhé polovině 19. století na jednom z ostrůvků jezera Egherdir, (v maloasijské Pisidii) v troskách klášterní knihovny. Nezachovala se nám ve své úplné podobě. Postrádáme začátek i konec, ba ani původní název nám není znám. Poprvé byla publikována Carlem de Boorem v r. 1888 v Berlíně, pod názvem „Vita Euthymii“ (název „Psamathijská“ je podle psamathijského kláštera v Konstantinopoli, kde byla kronika sepsána). Předmluvu k „Psamathijské kronice“ (str. 9—26), překlad do ruštiny (str. 27—82) a komentář (str. 85—137) pořídil A. P. Kažlan. Dochovaný text kroniky je rozdělen do 23 kapitol, přičemž se celý děj soustřeďuje kolem postavy patriarchy Euthymia. Kronika byla napsána někdy v letech 920—950. Podkladem bylo vyprávění očitých svědků, různé dokumenty a literární památky a také vlastní názory autorovy. Z rozboru textu je možno vysoudit, že autor pocházel z vyšší úřednické rodiny a že byl, jak již bylo naznačeno, mnichem v Psamathijském klášteře. Kronika popisuje události, odehrávající se v Konstantinopoli na konci IX. a na začátku X. století, tedy v době velkého přelomu sociálních a politických dějin byzantské říše, nedlouho před konečnou roztržkou mezi církví západní a východní. Osvětluje nám vztahy mezi státem a církví, dokresluje obrazy některých historických postav své doby a dává nám — i proti vůli autorově — možnost nahlédnout, jak despoticky si počínal císař a s ním celý vládnoucí aparát vůči lidu. Přes zřetelnou tendenčnost, která vede ke zkreslování některých faktů (zvláště je patrné autorovo profifotijovské zaměření a na druhé straně jeho ospravedlňování zvláště císaře Lva VI.) se nám „Psamathijská kronika“ jeví jako důležitý historický pramen, jehož závažnost si uvědomíme, uvážíme-li, že jsme až doposud neměli téměř žádných ucelených památek, pojednávajících o událostech z přelomu IX. a X. století.

Druhou část knihy (str. 141—249) tvoří kronika klerika Iohanna Kameniaty „Dobytí Soluně“ (*Ἰωάννου κληρικοῦ καὶ κουβουκληστοῦ τοῦ Καμενιάτου εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης*). Do ruštiny ji přeložily S. V. Poljakova a I. V. Felenkouska (str. 159—210), úvod (str. 143—158) a komentář (str. 213—241) napsala R. A. Nasledova. Od S. V. Poljakové pochází také stať o uměleckých zvláštěnostech kroniky (str. 242—249). Kronika je věnována obléhání, obsazení a vyplenění Soluně Araby v r. 904. Jak ukazuje Krumbacher, Byz. Lit.³ 265, Kameniates nebyl spisovatelem z profese a tato kronika je jeho jediným literárním dílem. Pokud jde o dobu jejího zrodu, je rok 908 terminus ante quem. Tíhu doby, kterou autor popisuje, pocítil sám na sobě. Byl i s rodinou zajat a bohaté výkupné, nabídnuté Arabům, svědčí o jeho zámožnosti. Kronika se skládá z 79 kapitol. Vyprávění se začíná úvodem (kap. 1—2), ve kterém se autor obrací na svého přítele Řehoře Kappadockého (ten přiměl Kameniatu k napsání knihy), a jemu také hodlá o všem vyprávět. Dále se popisuje Soluně a její okolí (kap. 3—8), tamní rušný obchod, nádherné chrámy a církevní zpěvy (kap. 9—12); básněmi Homérovými a zpěvy mythických řeckých pěvců tu autor pohrád, neboť prý jsou ozdobeny lži a výmysly pohanů), dále autor mluví o budoucím zpuštění města pirátským Lvem Tripolským jako o trestu božím (kap. 12—15); přípravy k obraně města, jeho obležení, dobytí a zajetí obyvatelstva jsou zachyceny v kap. 16—34. V kap. 35—65 líčí Kameniates úklady Lva Tripolského, ženoucího se pouze za kořisti. Nekonečných strádání při plavbě zajatců na Krétu a do Sýrie si všimá v kap. 65—78; zmiňuje se tu také o počtu zajatců, bylo jich dvaadvacet tisíc. V závěrečné kap. 79 se autor stejně jako v úvodu obrací ke svému příteli. Po stránce ideové je kronika blízká byzantské hagiografii; podle vydavatelů vyniká toto dílo hodnověrností materiálu nad ostatní byzantská díla svého druhu (srov. str. 158), to však zcela neodpovídá soudu Krumbacherovu (Krumbacher, Byz. Lit.² 265).

V kronice „Dobytí Soluně“ se objevuje několik zmínek i o Slovanech. (Jde o kap. šestou, dvacátou, jednadvacátou a jednačtyřicátou.) Mluví se zde o kmenech strymonských Slovanů (*Στρυμονῖται*), žijících tehdy při dolním a středním toku Strymonu, a o kmenech Drugovitů a Sagadatů (*Δρουγουβῖται*, *Σαγουδάτοι*), žijících v té době ve střední části roviny rozprostírající se mezi Soluní a Beroou. Tak se např. v kap. 20 a 21 dovidáme, že vojevůdce Nikita, jeden

z vůdců obrany města, rozesílá dopisy sousedním Slovanům, aby mohl s jejich pomocí odrazit nepřátelský útok. Uposlechlho jich však jen velmi málo (strymonští Slované se vůbec nedostavili); zavinila to, jak se praví na str. 172, „svévole a podlost samotných archontů, pověřených mocí, neboť oni se starali více o vlastní výhody než o společné blaho“. Podobně tupí autor Slované i v kap. 41. Tato místa svědčí o tom, že Slované nebyli v té době plně podřízeni byzantské říši; povinnost slovanských kmenů dodávat říši určitý počet bojovníků byla zřejmě jen formálního charakteru, mohli-li se stát, že se k obraně Soluně dostavili v tak malém počtu. Vztah mezi Byzantinci a Slované dokresluje konečně i užití termínu *σύμμαχοι*. Důležité je pro nás také zjištění, že slovanské kmeny představovaly v X. století značnou vojenskou sílu opírající se hlavně o oddíly lučičníků (*τῆς τοξικῆς ἔμπειροι*).

Toto vydání dvou byzantských kronik lze právem označit za zdařilé a může posloužit jako vzor pro vydávání překladů dalších děl byzantských autorů. Předmluvy nás dobře obeznamují s politickou a hospodářskou situací v byzantské říši v době, o které se v kronikách mluví; nepostrádáme tu ani rozbor kronik z hlediska literárního. Komentář, přehledné mapky a chronologická tabulka, to vše přispívá k názornosti a správnému pochopení uvedených děl. Vytknout musíme jistou nedůslednost v sestavení rejstříku (str. 257–260). Tak např. u Drugovitů má být místo chybného odkazu na stranu 169 odkaz na str. 163, stejně tak u Sagudatů. U termínu „Slované“ chybí odkaz na stranu 171, 221 a 232, u strymonsých Slovanů na stranu 185. Také prepis řeckých slov není na některých místech dosti pečlivý.

Dagmar Bartoňková

Vladimir Georgiev: Issledovanija po sravnitel'no-istoričeskomu jazykoznaniju (Rodstvennyje otnošenija indoevropskich jazykov) Moskva, Izd. inostrannoj literatury, 1958, Str. 317.

V indoevropské jazykovědě bylo vždy věnováno hodně pozornosti otázkám vzájemných vztahů indoevropských větví; zájem o tyto otázky neutuchá ani v současné době, o čemž svědčí řada nových statí i monografií. Mezi nimi zaujímá významné místo kniha proslulého bulharského jazykovědce V. Georgieva, která vznikla na základě přednáškového cyklu konaného akad. Georgievem r. 1956 na moskevské universitě. Jednotlivé její kapitoly byly publikovány již dříve jako články v různých vědeckých časopisech, příp. i knižně; zde jsou ovšem více nebo méně přepracovány a doplněny. Kniha však obsahuje také řadu výkladů zcela nových, dosud nikde nepublikovaných.

Prvá kapitola Georgievovy knihy podává přehled dosavadního vývoje indoevropské jazykovědy. G. v něm rozlišuje tři období: předmladogramatické, mladogramatické a současné (začínající objem tocharštiny a hetitštiny). Autor podrobuje kritice některé jazykovědné školy a směry: italskou neolingvistiku, „panmediterranismus“, německou rasistickou jazykovědu a do značné míry také strukturalismus, z něhož zatím přijímá jen fonologii. Na druhé straně je vysoce hodnocena mladogramatická škola, a to především pro její materialistický přístup k jazyku.

Fonologické hledisko uplatňuje G. hned v následující kapitole, kde pojednává o problému indoevropských velárních souhlásek (kteréžto otázky věnoval od r. 1932 již celou řadu statí). V ide. prajazyku prý existovaly pouze dvě řady těchto souhlásek: čisté veláry a labioveláry. Některé ide. jazyky palatalisovaly čisté veláry v posici před *e*, *i*, *j* (a také ve skupinách *kre*, *kle* atp.); produktem této stararé palatalisace (assibilace) byly sykavky *s* (*š*) atd. Tendence sjednotit znovu tvary, jejichž spojitost byla narušena touto palatalisací, vedla k zavedení sykavky i do posicí před *o*, *u* („unifikace rozštěpených kořenů“). Ruku v ruce s assibilací většiny starých velár kráčela delabialisace labiovelár, které ztratily z valné části svou oporu ve fonologickém systému (korelace *k* : *kʷ* atd.). — V souvislosti s tímto výkladem ztrácí své opodstatnění i běžné dělení indoevropských jazyků na skupinu kentumovou a satemovou: palatalisace (assibilace) a delabialisace proběhly podle G. samostatně v jednotlivých ide. větvích („satemových“). — Tím se